

Kristo Krumm: Maksudega ei mängita ... või siiski?

Eestis (ja ilmselt ka mujal maailmas) valitseb üldteada tõde, et kindel ja muutumatu maksusüsteem riigis on garantiiks, et ettevõtjad, kodanikud ja valitsus ehk ühiskond tervikuna tunnetaks stabiilsust ning kindlustunnet oma maksude arvestamisel, tasumisel aga ka sellel, mis maksudest vastu antakse ja saadakse.

Eesti-suguses väikeriigis oleme ühelt poolt kokku leppinud sellesama tõekriteeriumi osas, teisalt võime aga aeg-ajalt ette võtta erinevaid maksualaseid muudatusi, sest meie väike ja kompaktne ühiskond on võimeline kiiremini reageerima ja üldisi reforme on väikeriigis üldjoontes lihtsam läbi viia.

Küsimusi tekitab aga alati see, kas kehtiv maksusüsteem on õiglane, võimaldab ülal pidada riiki, kui tervikut, pakkuda kodanikele kõiki vajalikke teenuseid ja seda võrdsetel alustel ning oleks ka piisavalt lihtne, koormamata liigselt maksumaksjaid, kellel tekiks kõrgendatud huvi hakata mõtlema maksudest kõrvalehiilimise peale või optimeerimisele seaduste äärealasid kompides? Laskumata liigse sügavusega maksusüsteemide olemusse ja nende erinevustesse võib üldjoontes tõdeda, et Eestis on maksukoormus nihutatud eelkõige tarbimismaksudele ehk kaudsetele maksudele ning osaliselt ka otsestele maksudele nagu tulumaks. Varamaksud meil põhimõtteliselt puuduvad ja seda meie tänane ühiskond ka ilmselt alla ei neelaks. Selline süsteem on töötanud meie riigi iseseisvat ajalugu arvesse võttes enamuse ajast ja parempoolse valitsuse aegadel liikunud just kaudsete maksude suunal.

Analüüsides tänast päeva ja tulevikku arvestavalt kehtivaid ja lähitulevikus kehtestatavaid maksusid, siis miskit on muutumas. Tänapäevane valitsus deklareerib, et uued maksud aitavad madalapalgalisemaid jõukamaks saada ja rahva tervist hoida! Aktsiisid, magusamaks, jms seda ju peaks eeldama, lisaks ei saa ju ka vastu vaielda, et teatud ühiskonnagrupp tõepoolest miskit võidab ka. Kuid küsimus on hoopis selles, kas pikalt arutatud ja vaieldud

(tulu)maksureform ei võiks radikaalsem olla?

Uue valitsuse maksukorralduslikud muudatused on tekitanud nii segadust kui ka loomulikult teatud huvigruppide vastuseisu. Miks, võiks küsida? Kas uute maksude kehtestamine on süsteemi keerukaks muutnud, kas keegi jääb millestki ilma või võidab hoopis juurde? Kas uued maksud on ebaõiglased? Nii palju kui on osapooli, on ka arvamusi ja selge, et 100% õiglast maksusüsteemi ei olegi ilmselt olemas. Nagu vana tõdemus ütleb, kaks asja on siin maailmas jäävad, need on surm ja maksud. Seega ilmselt ilma nendeta täna riiki ülal pidada ei ole võimalik, küsimus aga jääb – milline on või võiks olla piisavalt õiglane maksusüsteem ja –koormus ühiskonnas? Mida ootavad maksumaksjad ja mida on vaja riigi toimimiseks ja ülalpidamiseks?

Miks inimesi ärritavad kaudsed maksud ja mitte otsesed? Pakun, et üheks põhjuseks on asjaolu, et inimesed ei tee vahet brutol ja netol või ka sellel, et makstava tulumaksu suurust ei tunnetata, sest seda maksab justnagu keegi teine. Kui aga tõusevad limpsi või õllehinnad, seda tunnetab tarbija kohe. Aga kui nüüd küsida – kui palju inimene kulutab rohkem tõusnud aktsiiside tõttu igakuiselt vs kui palju me maksame tulumaksu, siis paarikümne eurone lisakulutus ei ole võrreldav sadade ja vahel ka tuhandete eurode suurusel maksukoormusest, mis vähendavad meie tarbimisvõimalusi. Samuti oleme harjunud mõtteviisiga, et tulumaks on midagi igikestvat aga muude tegevuste või asjade maksustamine on kurjast

Tulumaks on oma olemuselt kõige vaenulikum maks, sest selle olemus ütleb otse – maksu maksavad kõik oma tulult, sellest otseselt mitte midagi vastu saamata! Kas ei tundu ebaõiglane? Riik saab tulu ja meie tegelikult ei tea, kuhu see läheb ja kas maksutulu jaotus on õiglane. Miks me kõvahäälselt protesteerime näiteks auto registreerimise maksu vastu olukorras, kus keskmine Eestis registreeritud sõiduk on 17 aastat vana ja keskmiselt vahetab Eesti inimene autot kord 7-10 aasta tagant? Ja siis maksta korraks 150-200 eurot??? Aga kui meie tulumaksu osa oleks võrreldamatult väiksem, saaksime

osta auto juba märksa vähema ajaperioodi tagant ning jääks ka muudeks kuludeks või ka säästmiseks rohkem järgi. Võrreldes seda tulumaksu osaga, mille võrra meile vähem raha kätte jääb?

Paljudele ei meeldi tarbimismaksud, ei meeldi tarbimine iseenesest, kuid tarbimist saab igaüks reguleerida ise, mida tulumaksu osas teha ei saa. Soovid rohkem teenida, palun – aga maksad rohkem ja nii lõputult! Ei soovi rohkem tarbida, ei pea ka maksma. Muidugi ei ole asi nii must-valge, kuid igaüks saab aru, et tarbimise määrab lisaks baasvajadustele ka igaühe enda sisemine vajadus ning elulaad.

Lisaks teeb tulumaksu ebaõiglaseks selle üldisus. Tulumaksu kohustus tekib näiteks siis, kui ma kogemata müün mingit enda käsutuses olevat vara, millega mul ei ole hetkel miskit teha või siis osutan naabrimehele tasulist teenust või müün vanaisalt päritud maatüki või osa oma metsast? Kus on siin riigi otsene panus ja tema tehtud kulutused, et tekib õigustatud nõue osa oma tulust ära anda?

Eesti on väike riik ja meil on maksumaksjaid vähe. Aastaid on riigieelarves tulumaksu osa olnud suhteliselt väike ja ega see ei saagi oluliselt kasvada, sest pole mahtu, mille pealt maksu kasvatada. Võrrelda tulumaksust saadavat tulu riigieelarvesse vs tarbimismaksudest laekub, siis vahed on miljardites eurodes! Sestap on nii või teisiti tulumaksust laekuv raha riigieelarves mitte esimesel kohal.

Kui keegi räägib siinkohal õiglusest ja ebaõiglusest, mida maksude kehtestamine aitab leevendada ning maksude astmeliseks muutmisest, siis ei ole need argumendid põhjendatud, sest astmelise tulumaks loomise omal ajal tingisid kaks argumenti – kapitali ääretult ebavõrdne jaotus ühiskonnas ning soov tasakaalustada ebavõrdsust, mis tuleneb inimeste erinevatest võimetest, annetest, töökusest ning võimalustest. Meil ei ole kedagi, kes omaks mingisugusegi kapitali üle monopolset võimu ja ebavõrdsuse leevendamine

loodusliku valiku printsiibile vastu astudes on ka suhteliselt mõttetu tegevus.

Lisaks eeltoodule valmistab väga suur peavalu kõikides riikides nn must raha, mis ei jõu riigi rahakotti. Igaüks võiks endalt küsida, miks ja millal tekib tal soov oma tulusid varjata? Miks enamus ei deklareeri oma korteri üürileandmisest tekkivat tulu või miks me armastame sularahal arveldada või miks meile meeldib oma vara paigutada kuhugi, kus see jääb varjatuks? Üks kindel vastus on see, et ma ei soovi osa sellelt riigile anda. Ja siis tegeleme sellega, et varjatult jälgime inimeste käitumist, nende autosid, varade paigust jms. Milleks kogu see jama, kui tarbimise puhul on hoopis lihtsam saada kätte see vajalik maksutulu ning inimene tegelikult tunnetaks otsesemalt, et OK, ostsin teleka, maksin käibemaksu ja kõik peaks rahul olema. Mina sain vajaliku või soovitud eseme, müüja sai tulu ja riik sai maksud. Ning mitte vähetähtis pole asjaolu, et: tänapäeva maailm püsib paaril olulisel sambal, milledest kaks on tarbimine ja raha liikumine. Mida rohkem raha ringleb, seda aktiivsem on majandus ja paratamatult on tarbimine selle peamine mootor. Makromajanduse teoorias kehtib põhimõte, et maksumäär tõustes esmalt maksutulu kasvab, kuid mingist suurusest hakkab see vähenema, sest tekib soov oma tulusid varjata. Tulumaksu jõuline alandamine on üldjuhul teinud maksude laekumise kindlamaks vähendades ka maksude administreerimiskulusid.

Kokkuvõtteks soovin öelda, et harjumuspärane mõtteviis tekitab harjumuspärase käitumise. Oleme muu maailma eeskujul üritanud veeretada maksusüsteemi ja maksude kehtestamist ühele poole ja teisele poole ning tulemust nagu päris head ikka ei ole. Tulumaksu väiksem määr või selle puudumine ei ole maailmas midagi uut ja väikeriigid on seda praktiseerinud (praktiseerimas). Vahel meeldib inimestele öelda, et kas Eesti on mingi imeriik, et meie püüame teha asju teisiti, kui meie rikkad naabrid? Mina ütleks, et jah! Meie võimegi olla teistsugused ja teha asju hoopis teisiti. Keegi ei ole absoluutne tõekriteerium ja mudeleid, millega riiki ülal pidada on mitmeid. Ehk siis – kui mõtleks hoopis värskemalt ja julgemalt ja mängiks maksudega pisut rohkem?